

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Третьюк Віталій Віталійович

м.Хмельницький

У статті розглядаються концептуальні засади розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні з урахуванням прогностичних тенденцій світової практики та вимог суспільства. Особливу увагу приділено оновленню нормативної бази, модернізації національної системи кваліфікацій, визначенню основних ознак системи професійної підготовки, принципів її прогностичного розвитку.

Ключові слова: система професійної підготовки, магістри міжнародних відносин, концептуальні засади, ознаки, принципи, компоненти, підходи.

Постановка проблеми. Доцільність обґрунтування нових та удосконалення вже існуючих підходів до формування системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні зумовлені низкою зовнішніх та внутрішніх чинників, а саме: сучасними тенденціями розвитку ступеневої освіти у світі, глобалізацією світової економіки, соціально-економічним розвитком українського суспільства; необхідністю розвитку інтелектуального, культурного та людського капіталу країни; стрімким розвитком науки, інформаційних технологій та техніки; посиленням ролі професійної освіти як динамічної системи, спрямованої на забезпечення якісної професійної підготовки фахівців міжнародних відносин; загостренням суперечностей між зростанням попиту на висококваліфікованих фахівців міжнародних відносин на ринку праці та наявним рівнем їхньої кваліфікації; розв'язанням соціально-економічних проблем професійної підготовки магістрів міжнародних відносин на основі професіографічного та міждисциплінарного підходу; підвищенням вимог роботодавців до рівня компетентності міжнародників; зростанням ролі соціального партнерства; оновленням загальнодержавного класифікатора професій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осягнення прогностичних аспектів розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні має спиратися на міжнародні тенденції розвитку ступеневої освіти, науково обґрунтовану політику міжнародних відносин, стан та прогнози розвитку світової і вітчизняної економіки та ринку праці, об'єктивні потреби оновлення професійної освіти, результати нових досліджень, вітчизняний та зарубіжний досвід. Констатуючи такий підхід, визначаючи шляхи його реалізації, В. Кремень наголошує, що важливо не лише орієнтуватися на внутрішні реалії, а й «відстежувати загальноцивілізаційні тенденції розвитку сучасного людства з тим, щоб не наздоганяти постійно, а надати цим процесам випереджувального характеру» [4, с.226].

Обґрунтування концептуальних засад розвитку системи професійної підготовки магістрів в Україні присвячені роботи В.Береки, С.Бурдіної, С.Вітвіцької, Г.Воронки, Р.Гейзерської, Я.Гулецької, Т.Данилишина, О.Зіноватної, О.Коваль. В українському досвіді окремі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення в працях В.Вишпольської, К.Долгош, Н.Замкової, Г.Копил, Л.Максимчук, Ю.Якимчук,

Формулювання мети. Проте основні тенденції розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні ще недостатньо визначені та обґрунто-

вані, не отримали однозначного розуміння і потребують спеціальних системних наукових досліджень, спрямованих на осмислення прогностичних аспектів з урахуванням тенденцій, що мають місце у світовій практиці та педагогічній науці, що й зумовило вибір проблеми і визначило **мету статті** – дослідження перспектив розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальними засадами розвитку системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин виступають ідеї неперервності та доступності освіти; незалежності здобуття вищої освіти від впливу політичних партій, громадських і релігійних організацій; наступності процесу здобуття вищої освіти; взаємозв'язку інтелектуального, культурного, людського капіталу; інтеграції системи вітчизняної освіти в єдиний європейський освітній простір; удосконалення системи управління освітою та підвищення її якості шляхом розроблення національної системи оцінювання якості освіти; розподілу у вищих навчальних закладах навчальних програм академічного та практичного профілю; удосконалення структури магістерської освіти; надання провідним вищим навчальним закладам реальної автономії як засобу поліпшення якості вищої освіти; посилення інтеграції освіти, науки, виробництва, а також наукової та інноваційної складових у діяльності вищих навчальних закладів; розвитку професійно-орієнтованої вищої освіти шляхом оновлення стандартів вищої освіти тощо.

Провідною ідеєю для формування системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин є: орієнтація на інтеграцію науки, культури і освіти; диференціація магістерської підготовки за дослідницьким, професійним та кар'єрним спрямуванням; стандартизація вищої освіти на компетентнісно орієнтованих засадах; міждисциплінарний характер освітніх програм підготовки магістрів; глибина та актуальність знань в загально професійній, науково-дослідницькій підготовці; раціональний розподіл фундаментальної і практичної підготовки, освітньої і науково-дослідницької діяльності.

Осмислення прогностичних аспектів системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні має здійснюватися з урахуванням *тенденцій*, що мають місце у світовій практиці, зокрема: зв'язок між освітніми програмами, розробленими в рамках різних відомств і організацій; забезпечення професійної підготовки магістрів з орієнтацією на вимоги суспільства, науки і ринку праці; запровадження гнучкої системи освіти упродовж життя; забезпечення оптимальної періодичності та термінів навчання з урахуванням освітніх потреб студентів; наступність змісту професійної підготовки магістрів; впровадження інноваційних педагогічних технологій; забезпечення відповідним педагогічним персоналом; орієнтація змісту навчання на органічний зв'язок теорії з практикою, а також врахування особливостей країни та регіонально-етнічної орієнтації; здійснення наукових досліджень з проблем магістерської освіти; удосконалення нормативно-правового забезпечення з метою розробки стандартів нового покоління; систематизація статистичної інформації на місцевому, регіональному і національному рівнях; створення можливостей для обміну результатами наукових досліджень і успішним

досвідом тощо.

Подальший розвиток системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин в Україні потребує оновлення *нормативно-правової бази*. Національне законодавче забезпечення організації професійної підготовки фахівців міжнародних відносин охоплює досить широкий спектр нормативно-правових актів з питань вищої освіти. В основу обґрунтування нових концептуальних підходів покладено головні положення Конституції України, Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (1991р.), Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993р.), «Національної доктрини розвитку освіти» (2002 р.), «Білої книги національної освіти» (2011), Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2011), «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» (2012), «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65), «Положення про дистанційне навчання» (Наказ Міністерства освіти і науки України 25 квітня 2013 року № 466). На наше переконання, для забезпечення активного функціонування системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин її нормативно-правова база потребує перегляду і оновлення з урахуванням набутого вітчизняного досвіду, досвіду зарубіжних країн, вимог ринку праці, роботодавців, вищих навчальних закладів, а також потреб особистості. Актуальною є потреба розробки нового (третього) покоління галузевих стандартів вищої освіти на основі компетентнісно орієнтованого підходу в освіті з урахуванням положень Національної рамки кваліфікацій для спеціальностей галузі знань 0302 – «Міжнародні відносини» [6].

Зростання євроінтеграційних прагнень України, регулювання внутрішнього ринку праці, забезпечення його взаємодії із ринком освітніх послуг, запровадження незалежної оцінки знань, вмінь і навичок фахівців-міжнародників (на засадах прозорості й відкритості) потребують створення єдиної, цілісної, відкритої та гнучкої системи кваліфікацій, узгодження існуючих систем кваліфікацій, створення інтегрованого механізму для визначення кваліфікацій магістрів міжнародних відносин, зокрема: «політолог-міжнародник» (спеціальності «Міжнародні відносини», «Країнознавство»); «економіст-міжнародник» (спеціальності «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес»); юрист-міжнародник (спеціальність «Міжнародне право»); «інформаційний аналітик-міжнародник» (спеціальність «Міжнародна інформація»).

На наш погляд, реформування та модернізація національної системи кваліфікацій на магістерському рівні в Україні, наближення їх до європейських стандартів дозволить: вільно орієнтуватися на ринку праці й освітніх послуг, правильно та зважено обирати спеціальність, отримувати об'єктивну інформацію про вимоги роботодавців; мобільно реагувати на зміни на внутрішньому і міжнародному ринку праці; розвивати набуті професійні навички впродовж життя або здобувати нові; отримувати об'єктивне підтвердження власної кваліфікації через незалежні професійні установи або асоціації; стати більш конкурентоспроможними і захищеними на зовнішніх ринках праці.

В умовах формування суспільства знань професійна підготовка магістрів міжнародних відносин повинна мати за мету підготовку політологів-міжнародників із сучасним світоглядом, професійними знаннями інноваційного характеру, вміннями їх практичного використання при розв'язанні соціально-економічних та міжнародних проблем на базі постійної самоосвіти. Особливу увагу необхідно приділяти

координації та відповідності обсягу та напрямів підготовки таких фахівців з урахуванням прогностичних тенденцій розвитку міжнародних відносин, ринку праці та інформаційних технологій. Для цього в рамках державних заходів доцільно щорічно проводити якісний моніторинг, результати якого давали б можливість отримати інформацію про ситуацію як у світі загалом, так і в Україні.

Динаміка попиту на фахівців визначеного профілю і кваліфікації вступила в протиріччя з традиційно сформованим процесом їх професійної підготовки. Існуючий нині рівень якості професійної підготовки магістрів міжнародних відносин не повною мірою забезпечує їх спроможність до подальшої ефективної професійної діяльності. Майбутнім фахівцям потрібно самостійно інтегрувати набуті професійні знання та вміння в конкретних виробничих умовах при розв'язанні складних типових і нетипових завдань, що призводить до уповільнення їх професійної адаптації на конкретних посадах, сприяє появі почуття перестороги до виконання посадових обов'язків. Підготовка без урахування аналізу функціональних особливостей сучасної фахової діяльності не формує почуття відповідальності за результати професійних дій, що є однією із причин неконкурентоспроможності продукту їх праці.

У ситуації постійної трансформації ринку праці, недостатньої прогнозованості розвитку інфраструктури, на наш погляд, не доцільною є підготовка вузькопрофесійних фахівців. Водночас надмірна деталізація спеціалізацій перешкоджає їх працевлаштуванню. Отже, доречною є орієнтація магістерської підготовки на формування інтегрованого фахівця-міжнародника, що сприятиме підвищенню його мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці. До прикладу, в Україні можлива підготовка за такими спеціалізаціями: «Міжнародний бізнес і маркетинг», «Міжнародна економіка та економічна політика», «Європейські та міжнародні дослідження» «Міжнародної організації і дипломатична служба», «Міжнародні засоби масової комунікації / Країнознавство», «Сучасні політтехнології та іміджологія / Країнознавство», «Міжнародна інформаційна безпека / Міжнародне право», «Міжнародні відносини / Міжнародне право».

Упродовж останніх п'ятнадцяти років здійснено низку досліджень, пов'язаних з організаційно-педагогічними та психологічними аспектами професійної підготовки фахівців міжнародних відносин [1; 2; 5]. Проте вони не стали адекватними обсягу самої проблеми. Хоча законодавчо визначена сукупність головних компонентів професійної підготовки магістрів міжнародних відносин (форми навчання, тривалість навчання, зміст навчання тощо), проте фактично між цими компонентами не вибудовано взаємозумовлені зв'язки, які забезпечували б цілісність, наступність та розвиток, тобто в теорії та практиці професійної підготовки магістрів міжнародних відносин відсутня системність. Саме це зумовило необхідність розгляду проблеми на основі системного підходу. Цілком природно у такому випадку зробити припущення, що ефективність професійної підготовки магістрів міжнародних відносин залежить від її системної реалізації.

Прогнозована система професійної підготовки магістрів міжнародних відносин має бути гнучкою та мобільною і відповідати *вимогам* швидкозмінного суспільства, зокрема: орієнтуватися на динамічні зміни міжнародної, культурної, соціально-економічної сфери та освітні потреби суспільства знань; забезпечувати надання якісних освітніх послуг відповідно до потреб особистості; використовувати гнучку систему трансформації змісту, форм та методів навчання;

забезпечувати рівний доступ до магістерської освіти незалежно від отриманої підготовки на рівні «бакалавра»; мати належне нормативно-законодавче забезпечення; консолідувати зусилля всіх учасників соціального партнерства з метою посилення відповідальності за якісну професійну підготовку магістрів міжнародних відносин тощо.

На наш погляд, головними вимогами до системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин мають бути: *прогностичність* – зорієнтованість на динамічні зміни міжнародної, культурної та соціально-економічної сфер; *поліваріативність* – забезпечення індивідуального підходу до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин з урахуванням вікових особливостей, рівня підготовки, отриманої попередньої кваліфікації та досвіду; *адаптивність* – здатність до гнучкої трансформації змісту, форм і технологій навчання.

Зауважимо, що всі *компоненти* системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин мають свою структуру та специфічні функції, а також є її підсистемами. Серед компонентів виділяємо такі: *структурний* (організація підготовки); *функціональний* (професійна діяльність); *змістовий* (зміст навчання); *технологічний* (організація навчального процесу, нормативно-правове, програмно-методичне, технологічне забезпечення навчання, педагогічні кадри); *особистісний* (розвиток професійної компетентності); *управлінський* (управління підготовкою магістерською на всіх рівнях).

Організація професійної підготовки магістрів міжнародних відносин має спрямовуватися на забезпечення та поглиблення спеціальних професійних знань, умінь та навичок на основі наявного освітньо-кваліфікаційного рівня, що сприятиме професійній самореалізації особистості підвищенню рівня конкурентоспроможності в умовах стрімкого розвитку економіки знань. Специфіка організації професійної підготовки магістрів міжнародних відносин полягає в необхідності її орієнтації на конкретні сегменти сучасного ринку праці.

Освітні програми підготовки магістрів міжнародних відносин можуть бути таких типів: *дослідницькі (2-2,5 років)*, що передбачають поглиблення досліджень в одній з наукових галузей міжнародних відносин; *професійні (1-1,5 років)*, що передбачають розвиток професійних та формування управлінських компетенцій у галузі міжнародних відносин; *кар'єрні (1-1,5 років)*, що передбачають вдосконалення (просування) здобутих теоретичних знань і практичного досвіду для кар'єрного зростання та підготовки до здійснення управлінської діяльності в галузі міжнародних відносин. Доцільність цього розподілу зумовлена необхідністю відділити підготовку майбутніх наукових і науково-педагогічних працівників, а також посилити практичну спрямованість професійних магістерських програм. Кар'єрні магістратури можна розглядати як один з видів післядипломної освіти [3].

Література та джерела

1. Вишпольська В.Ф. Формування базових компетентностей майбутніх економістів-міжнародників у професійній підготовці: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Вишпольська Валентина Францівна; Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2012. – 264 с.
2. Долгош К. І. Формування готовності студентів факультету міжнародних відносин до творчої професійної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Долгош Катерина Іванівна; Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2009. – 247 с.
3. Концепція організації підготовки магістрів в Україні // Освіта. – 24.02. – 3.03.2010 р. – № 10.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г.Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Максимчук Л.В. Підготовка майбутніх економістів-міжнародників до професійної діяльності засобами інтерактивних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Максимчук Лариса Володимирівна; Хмельницький національний університет. – Хмельницький, 2012. – 249 с.

Забезпечення якісного рівня магістерської підготовки потребує перегляду змісту навчання, вибору технологій та організаційних форм професійної підготовки. *Зміст* професійної підготовки магістрів міжнародних відносин має відповідати вимогам та потребам суспільства та економіки, враховуючи професійні стандарти, територіальні та місцеві особливості; базуватися на державних положеннях та освітніх стандартах; враховувати інтереси, індивідуальні особливості особистості; забезпечувати належний рівень кваліфікації відповідно до світових стандартів тощо. Особливістю завдань теоретичної підготовки є забезпечення поглиблених спеціальних знань інноваційного характеру, на основі яких магістр оволодіває спеціальними вміннями і набуває первинного досвіду виконання завдань науково-дослідницького характеру. Отже, відбувається зміщення акцентів на здійснення розумових дій, реалізацію інтелектуальних умінь.

Проектування змісту професійної підготовки магістрів міжнародних відносин, на нашу думку, потребує врахування *компетентнісного підходу* (вміння та здатності, кваліфікаційні та освітні вимоги, що відповідають розумінню поняття «компетенція»); *міждисциплінарного підходу* (ефективне коригування змісту відповідно до специфіки предметів, інтегрованих курсів, елективних спецкурсів); *діяльнісного підходу* (реалізація на практиці набутих знань, умінь та навичок у конкретній професійній ситуації); *особистісно орієнтованого підходу* (розвиток емоційно-ціннісних характеристик особистості, здібностей, мотивації до навчання, самонавчання та самореалізації впродовж життя, самоутвердження); *модульного* принципу побудови навчальних програм та планів (можливість отримати професійну підготовку/спеціалізацію шляхом добору незалежних модулів); *диференціації* (добір та вивчення навчального матеріалу відповідно до рівнів наукової підготовки); *індивідуалізації* навчальної та практичної діяльності (розвиток інтелектуальної, ціннісно-мотиваційної та діялісно-практичної сфери особистості). Визначені положення побудови змісту професійної підготовки магістрів міжнародних відносин сприятимуть формуванню високого рівня знань, критичного компетентнісного мислення, загальної і наукової культури, самосвідомості, рефлексії, розвитку індивідуальних здібностей, мотивації до самонавчання та самореалізації, що у кінцевому результаті приведе до професійного зростання та працевлаштування.

Висновки. Перспективний розвиток системи професійної підготовки магістрів міжнародних відносин у нашій країні можливий за умови урахування національних традицій, конструктивного використання прогресивних ідей світової практики; втілення альтернативних інноваційних ідей, акумульованих із досягнень різних країн, на основі вдосконалення методології і технології професійної підготовки з урахуванням прогностичного розвитку вищої освіти.

6. Національна рамка кваліфікацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

В статье рассматриваются концептуальные принципы развития системы профессиональной подготовки магистров международных отношений в Украине с учетом прогностических тенденций мировой практики и требований общества. Особенное внимание уделено обновлению нормативной базы, модернизации национальной системы квалификаций, определению основных признаков системы профессиональной подготовки, принципов ее прогностического развития.

Ключевые слова: система профессиональной подготовки, магистры международных отношений, концептуальные основы, признаки, принципы, компоненты, подходы.

The conceptual principles of development of professional training of international relations masters in the Ukrainian system have been considered taking into account the perspective tendencies of the world practice and requirements. Much attention has been paid to the updating of normative base, modernization of the national system qualifications, determination of dominants of professional training and its perspective principles.

Key words: system of professional training, masters in international relations, conceptual principles, signs, components, approaches.